

Удосконалення тарифної системи на основі єдиної тарифної сітки в галузях АПК

О. МАТІЙЧУК

Львівський державний аграрний університет

Постановка питання. Науково-дослідним інститутом соціально-трудових відносин Міністерства праці та соціальної політики України розроблено рекомендації щодо формування тарифної системи оплати праці під час укладання галузевих (регіональних) угод і колективних договорів. У цих рекомендаціях викладено загальні методичні підходи до побудови єдиної тарифної сітки в галузях виробничої сфери. Однак сільськогосподарське виробництво як галузь народного господарства має свої особливості. Це потребує специфічних підходів щодо формування тарифної системи й організації оплати праці в сільськогосподарському виробництві. Наявність різних форм власності та господарювання в аграрному секторі, специфіка сільськогосподарської праці вимагає особливих підходів до тарифікації й оплати праці та побудови й використання тарифної системи в організації оплати праці й мотивації трудової діяльності працівників аграрного сектору економіки. Використання методичних підходів до присвоєння тарифних розрядів працівникам та тарифікації виконуваних робіт у сільському господарстві вимагає розробки такої системи оцінки якості праці, яка була б простою в застосуванні й важливим мотивуючим чинником.

Удосконалення тарифної системи й реформування оплати праці в Україні регламентуються відповідними нормативно-правовими актами, зокрема Кодексом законів про працю України, Законами України «Про оплату праці», «Про колективні договори і угоди», а також схваленою Указом Президента України від 25 грудня 2000 р. «Концепцією дальшого реформування оплати праці в Україні», Генеральною і Галузевою угодами. Також наукове підґрунтя вдосконалення системи оплати праці формують такі учені, як Д. Богиня, О. Грішнова, Г. Завіновська, А. Колот, А. Калина, О. Уманський. Питанням організації оплати праці в аграрному секторі економіки присвячені дослідження В. Вітвіцького, В. Дієсперова, М. Масхми, Л. Червінської, Г. Шкуріна, В. Юдіної та ін.

Тарифікація охоплює якісну оцінку виконання робіт і присвоєння кваліфікаційних розрядів працівникам відповідної професії та спеціальності, необхідної для виконання конкретної роботи, тому методичні підходи до тарифікації праці в сільському господарстві мають розглядатися комплексно, як у цій статті.

Метою дослідження є уніфікація тарифної системи та методичних підходів до присвоєння тарифних розрядів і тарифікації робіт при застосуванні єдиної тарифної сітки (ЄТС) у сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу. Організація заробітної плати ґрунтується на нормуванні праці, її тарифікації та застосуванні відповідних форм і систем оплати праці. За допомогою норм обґрунтовуються витрати простої і складної праці, а для оцінки якості затраченої праці й забезпечення оптимального співвідношення між мірою праці та мірою її оплати проводиться тарифікація праці шляхом оцінювання конкретних її видів. Тарифікація праці охоплює як оцінку самої роботи, так і присвоєння кваліфікаційного розряду працівникам відповідної професії і спеціальності. Взагалі якісна оцінка праці та диференціація її оплати здійснюється за допомогою тарифної системи, яка охоплює ряд взаємозв'язаних елементів: тарифні сітки, схеми посадових окладів, тарифно-кваліфікаційні довідники. Кожен елемент тарифної системи має своє призначення в регулюванні рівня оплати праці, а разом ці елементи диференціюють оплату праці залежно від її якості. Тому побудова тарифної системи в галузях АПК має ґрунтуватися на єдиній методологічній основі.

Найдосконалішою формою обґрунтування міжпрофесійних (міжкваліфікаційних) і міжпосадових співвідношень в оплаті праці різних категорій працівників може бути ЄТС.

З уведенням єдиного тарифно-кваліфікаційного довідника робіт і професій (ЄТКД) та впровадженням ЄТС і рекомендацій зі встановлення штатної чисельності керівників, професіоналів та фа-

хівців підприємств сільського господарства можна вважати, що основними елементами тарифної системи є тарифні сітки та ставки і схеми посадових окладів, або ЄТС, а також тарифно-кваліфікаційні довідники робіт і професій робітників, кваліфікаційні довідники керівників, професіоналів та фахівців підприємств сільського господарства.

Тарифні сітки і схеми посадових окладів, передбачені Галузевою угодою на 2006–2008 рр. для різних категорій працівників АПК (робітників сільськогосподарських та інших підприємств, працівників наскрізних професій і зайнятих на навантажувально-розвантажувальних роботах, водіїв автотранспортних засобів, керівників, професіоналів і фахівців підприємств сільського господарства та інших підприємств), включають 241 тарифну ставку (оклад) з діапазоном тарифних коефіцієнтів 1,00 : 3,59¹.

З урахуванням однакових розмірів тарифних ставок і окладів різних категорій працівників АПК нарахування оплати працівникам провадитиметься тільки за 110 тарифними ставками (місячними окладами), які розраховані виходячи з мінімальної заробітної плати 400 грн (табл. 1).

Для розподілу всіх категорій працівників при застосуванні єдиної для АПК тарифної сітки можна використати зразок диференціації тарифних коефіцієнтів, рекомендований НДІ соціально-трудових відносин Мінпраці України². Побудована на цій основі ЄТС за оптимального зростання тарифних коефіцієнтів у діапазоні 1,00 : 3,59 (табл. 2) охоплюватиме всіх працівників АПК, яких необхідно розподілити за відповідними розрядами з урахуванням кваліфікації працівника, розряду виконуваної роботи та виду діяльності. Кількість груп, за якими розподілені категорії працівників, посади, види робіт, виробництва та види діяльності мають відповідати кількості розрядів ЄТС. Застосовуючи базову ЄТС на виробничому рівні, кожне підприємство має використовувати тарифні ставки (оклади) тільки тих розрядів, за якими розподілені працівники конкретного підприємства.

Побудова тарифної системи повинна ґрунтуватися на основі ЄТС із відповідною кількістю розрядів та розмірів тарифних коефіцієнтів, які відповідають складності трудового процесу. Для практичного врахування якості конкретної роботи кожен чинник і функцію необхідно розділити на певну кількість ступенів з урахуванням кількості розрядів ЄТС та розмірів тарифних коефіцієнтів, використовуючи аналітичний метод за бальною системою оцінювання. Однакова кількість ступенів

і розрядів дає можливість обґрунтувати підвищення складності робочих функцій відповідно до відносного зростання тарифних коефіцієнтів. Присвоюючи тарифні розряди працівникам, доцільно також використовувати бальну оцінку таких критеріїв, як особисті якості працівника, його кваліфікаційну характеристику та інші чинники. При цьому можна використати рекомендовану методичку присвоєння тарифних розрядів трактористам-машиністам, якою передбачено, що за всіма показниками, які визначають кваліфікацію механізатора (загальноосвітня і спеціальна підготовка, стаж роботи, класність тощо), встановлюється відповідність між розмірами показників та їхніми оцінками в балах із подальшим переведенням бальної оцінки в розмір тарифного розряду (табл. 3).

Для переведення бальної оцінки в значення тарифного розряду нараховується сума балів і за спеціальною шкалою встановлюється тарифний розряд механізатору (табл. 4)³.

Під час присвоєння тарифних розрядів крім наведених у табл. 3 показників необхідно враховувати й інші показники та особистісні якості працівника: рівень професійної майстерності, фізичного навантаження, розумових здібностей, ініціативність, чесність, старанність, дисциплінованість, відповідальність, ступінь відхилення умов праці від нормальних тощо, що має бути відображено в контрольно-кваліфікаційній карті працівника. Застосування бальної оцінки чинників і показників зменшить суб'єктивізм під час присвоєння (підвищення) тарифних розрядів і значно полегшить кваліфікаційним комісіям прийняття відповідних рішень.

Суперечності між різними методичними підходами щодо присвоєння тарифних розрядів окремим категоріям працівників (трактористам-машиністам, працівникам тваринництва, ремонтної майстерні, на ремонтно-будівельних і господарських роботах) не сприяють підвищенню якості праці в господарствах. Незважаючи на те що роботи, які виконують ці працівники, різняться, методика присвоєння тарифних розрядів працівникам галузі, включно і працівникам кінно-ручних робіт, може бути єдиною з урахуванням різноманітності та складності виконання робіт, різних завдань і обов'язків та впливу інших чинників.

Чинні правові норми, що регулюють трудові правовідносини, передбачають, що присвоєння кваліфікаційних розрядів працівникам проводиться власником або уповноваженим ним органом

¹Галузева угода між Міністерством аграрної політики України, галузевими об'єднаннями підприємств та професійною працівників агропромислового комплексу України на 2006–2008 рр.

²Рекомендації щодо формування тарифної системи оплати праці при укладанні галузевих (регіональних) угод і колективних договорів. — К.: Соціформ, 2003. — С.10. Табл. 2.3.1.

³Оплата праці в сільськогосподарському виробництві / О. А. Аврамчук, О. Д. Балац, В. В. Вітвіцький та ін. — К.: Центр "Агропромпраця", 2000. — С. 342–343.

Таблиця 1

Тарифні ставки (посадові оклади) для різних категорій працівників
за мінімальної оплати 400 грн

№ з/п	Годинні тарифні ставки, грн	Розмір місячної оплати, грн	Тарифні коефіцієнти	№ з/п	Годинні тарифні ставки, грн	Розмір місячної оплати, грн	Тарифні коефіцієнти
1	2,41	400	1,00	56	4,02	668	1,67
2	2,45	408	1,02	57	4,03	670	1,68
3	2,55	424	1,06	58	4,07	677	1,69
4	2,60	432	1,08	59	4,12	685	1,71
5	2,67	444	1,11	60	4,13	687	1,72
6	2,72	453	1,13	61	4,18	695	1,74
7	2,74	455	1,14	62	4,21	700	1,75
8	2,78	462	1,16	63	4,22	702	1,76
9	2,80	466	1,17	64	4,27	710	1,78
10	2,82	469	1,17	65	4,29	714	1,79
11	2,83	470	1,18	66	4,33	720	1,80
12	2,84	472	1,18	67	4,37	726	1,81
13	2,87	477	1,19	68	4,40	732	1,83
14	2,89	480	1,20	69	4,41	733	1,83
15	2,92	485	1,21	70	4,43	736	1,84
16	2,94	488	1,22	71	4,45	740	1,85
17	3,02	502	1,25	72	4,49	746	1,87
18	3,06	509	1,27	73	4,52	751	1,88
19	3,07	510	1,28	74	4,53	753	1,88
20	3,10	515	1,29	75	4,58	761	1,90
21	3,12	518	1,30	76	4,59	763	1,91
22	3,13	520	1,30	77	4,67	777	1,94
23	3,16	525	1,31	78	4,68	778	1,95
24	3,18	529	1,32	79	4,70	781	1,95
25	3,27	544	1,36	80	4,74	788	1,97
26	3,28	545	1,36	81	4,77	793	1,98
27	3,31	551	1,38	82	4,82	801	2,00
28	3,34	555	1,39	83	4,84	804	2,01
29	3,36	559	1,40	84	4,90	815	2,04
30	3,38	562	1,41	85	4,94	821	2,05
31	3,41	567	1,42	86	4,99	829	2,07
32	3,43	570	1,43	87	5,03	836	2,09
33	3,44	572	1,43	88	5,05	840	2,10
34	3,46	575	1,44	89	5,08	844	2,11
35	3,48	574	1,45	90	5,11	850	2,13
36	3,50	582	1,46	91	5,17	860	2,15
37	3,51	583	1,46	92	5,26	874	2,18
38	3,55	590	1,48	93	5,33	886	2,21
39	3,60	598	1,49	94	5,39	896	2,24
40	3,61	600	1,50	95	5,41	900	2,25
41	3,67	611	1,52	96	5,51	916	2,29
42	3,68	612	1,53	97	5,64	938	2,34
43	3,74	622	1,55	98	5,67	943	2,36
44	3,75	623	1,56	99	5,68	944	2,36
45	3,76	625	1,56	100	5,69	946	2,37
46	3,79	630	1,57	101	5,89	979	2,45
47	3,80	632	1,58	102	5,92	984	2,46
48	3,81	633	1,58	103	5,98	994	2,48
49	3,83	636	1,59	104	6,17	1025	2,56
50	3,87	643	1,61	105	6,23	1036	2,59
51	3,88	645	1,61	106	6,26	1041	2,60
52	3,92	652	1,63	107	6,51	1083	2,71
53	3,94	655	1,64	108	6,70	1114	2,78
54	3,95	657	1,64	109	7,35	1222	3,05
55	3,96	658	1,65	110	8,63	1435	3,59

Рекомендована ЄТС для працівників АПК

Тарифні розряди	Міжрозрядні тарифні коефіцієнти		Годинні тарифні ставки, грн	Місячні посадові оклади, грн (гр.4×166,25 год)	Денні тарифні ставки, грн (гр.4×7 год)
	чинні в межах діапазонів	рекомендовані			
1	2	3	4	5	6
1	0,00—1,00	1,00	2,41	400	16,87
2	1,00—1,06	1,05	2,53	421	17,71
3	1,08—1,13	1,10	2,65	441	18,55
4	1,14—1,19	1,16	2,80	466	19,60
5	1,20—1,25	1,22	2,94	489	20,58
6	1,27—1,30	1,28	3,08	512	21,56
7	1,31—1,38	1,35	3,25	540	22,75
8	1,39—1,43	1,41	3,40	565	23,80
9	1,44—1,50	1,47	3,54	588	24,78
10	1,52—1,57	1,54	3,71	617	25,97
11	1,58—1,64	1,61	3,88	645	27,16
12	1,65—1,72	1,68	4,05	673	28,35
13	1,74—1,80	1,76	4,24	705	29,68
14	1,81—1,87	1,84	4,43	736	31,01
15	1,88—1,95	1,92	4,63	770	32,41
16	1,97—2,05	2,00	4,82	801	33,74
17	2,07—2,15	2,12	5,11	850	35,77
18	2,18—2,29	2,24	5,40	898	37,80
19	2,34—2,37	2,36	5,69	946	39,83
20	2,45—2,48	2,47	5,95	989	41,65
21	2,56—2,60	2,59	6,24	1037	43,68
22	2,71	2,71	6,51	1083	45,57
23	2,78	2,78	6,70	1114	46,90
24	3,05	3,05	7,35	1222	51,45
25	3,59	3,59	8,63	1435	60,41

згідно з тарифно-кваліфікаційним довідником за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником). На сільськогосподарських підприємствах працюють різні категорії персоналу, для яких використовують різні тарифно-кваліфікаційні довідники та методики присвоєння тарифних розрядів, оцінки майстерності та класності, що методично й організаційно ускладнює проведення такої роботи.

Відсутність в аграрних формуваннях не тільки окремих служб — агрономічної, зоотехнічної, інженерної, будівельної, ремонтної, транспортної, а навіть спеціалістів (агрономів, зоотехніків, економістів із праці та ін.) унеможливує створення в господарствах тарифно-кваліфікаційних комісій із присвоєння тарифних розрядів різним категоріям працівників. Тому назріла потреба створювати тарифно-кваліфікаційні комісії при районних управліннях сільського господарства, середніх і вищих та професійно-технічних навчальних закладах, де організовано навчання та підвищення кваліфікації працівників сільського господарства та інших га-

лузей АПК відповідних професій і спеціальностей. До цих комісій слід залучаючи спеціалістів дорадчої служби, спеціалістів з охорони праці та інших районних і обласних органів та профспілкових організацій. При цьому кожен працівник, який проходить підвищення кваліфікації, не повинен завершити навчання без складання кваліфікаційного екзамену і присвоєння чи підвищення йому кваліфікаційного розряду із засвідченням відповідними документами.

Присвоєння і підвищення кваліфікаційного розряду має ґрунтуватися на об'єктивних даних, виражених бальною оцінкою, які заносяться до контрольної професійно-кваліфікаційної карти працівника. Використовуючи бальну оцінку попередніх даних та знання й уміння працівника, виявлені на іспитах, комісія на основі шкали бальної оцінки присвоює чи підвищує тарифний розряд.

Висновки. Тарифну систему для працівників АПК необхідно вдосконалювати на основі ЄТС та наближення методичних підходів до присвоєння тарифних розрядів і тарифікації робіт. На основі чинних нормативно-правових актів доцільно роз-

Таблиця 3

Бальна оцінка показників для встановлення тарифних розрядів трактористам-машиністам

Показники	Оцінка, балів
1. Загальноосвітня підготовка, класів:	
1 — 4	3
4 — 5	6
6 — 7	9
8 — 11	12
2. Спеціальна підготовка:	
агронавчання	3
3-, 4-місячні курси при господарстві	6
шестимісячні профтехкурси	12
річне профтехучилище	18
дворічне профтехучилище	24
3. Стаж роботи за фахом, роки:	
1 — 3	3
4 — 9	9
10 — 15	18
понад 15	27
4. Клас кваліфікації:	
III	9
II	18
I	27
5. Ступінь майстерності (середній відсоток виконання норм виробітку за попередній рік):	
до 70	9
71 — 80	12
81 — 90	16
91 — 100	18
понад 100	21
6. Участь у громадському виробництві (відпрацьовано людино-днів за попередній рік):	
до 200	4
201 — 220	5
221 — 240	6
241 — 260	8
261 — 280	10
понад 280	12
7. Складність засобів праці (група тракторів):	
1	3
2	9
3	15
8. Складність виконуваних робіт (середньозважений розряд робіт, що їх виконує механізатор):	
до 3,5	3
3,51 — 4	6
4,01 — 4,5	9
4,51 — 5	12
вище 5	15

Таблиця 4

Шкала для встановлення тарифних розрядів механізаторам

Сума балів	Тарифний розряд
23 — 43	I
44 — 63	II
64 — 83	III
84 — 103	IV
104 — 123	V
123 і більше	VI

робити Положення про присвоєння кваліфікаційних розрядів працівникам АПК та переведення їх на роботу вищої кваліфікації, в якому передбачити:

- порядок присвоєння тарифних розрядів;
- порядок проходження перекваліфікації;
- порядок підвищення кваліфікації працівників, присвоєння їм вищих розрядів та переведення на роботу вищої кваліфікації з більшою оплатою праці, що посилить роль тарифної системи як стимулюючої та регулюючої основи високопродуктивної праці.